

Vlaams
Parlement

ingediend op **1007** (2016-2017) – Nr. 2
21 februari 2017 (2016-2017)

Verslag

namens de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting
uitgebracht door Paul Cordy

over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door minister-president Geert Bourgeois

Actieplan Gedrag en Klimaataanpak

Samenstelling van de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting:

Voorzitter: Paul Van Miert.

Vaste leden:

Paul Cordy, Matthias Diependaele, Jos Lantmeeters, Lieve Maes, Jan Peumans, Paul Van Miert;
Jenne De Potter, Katrien Schryvers, Koen Van den Heuvel, Peter Van Rompuy;
Willem-Frederik Schiltz, Bart Somers;
Jan Bertels, Joris Vandenbroucke;
Björn Rzoska.

Plaatsvervangers:

Piet De Bruyn, Annick De Ridder, Andries Gryffroy, Peter Persyn, Axel Ronse, Kris Van Dijck;
Robrecht Bothuyne, Dirk de Kort, Ward Kennes, Katrien Partyka;
Rik Daems, Marino Keulen;
Michèle Hostekint, Güler Turan;
Wouter Vanbesien.

Documenten in het dossier:

1007 (2016-2017) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

INHOUD

1. Toelichting door de minister-president	4
2. Bespreking	5
2.1. Tussenkomensten van de leden.....	5
2.2. Antwoord van de minister-president.....	7
2.3. Replieken.....	7

De Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting besprak dit Actieplan Gedrag en Klimaataanpak op haar vergadering van 14 februari 2017.

1. Toelichting door de minister-president

Minister-president *Geert Bourgeois* herinnert bij het begin van zijn toelichting aan de Vlaamse klimaattop, waarop de regering ambitieuze doelstellingen onderschreef op het vlak van de vermindering van energie- en brandstofverbruik door de overheid. Deze nota is daar een uitloper van.

Het Actieplan Gedrag en Klimaataanpak is goedgekeurd op 25 november 2016 en past in de bredere klimaataanpak van de Vlaamse overheid. Zorg voor het klimaat moet een vanzelfsprekendheid worden. In dat streven wordt aangeleund bij bestaande actieplannen zoals die voor energie-efficiëntie van het Vlaams EnergieBedrijf, en die voor mobiliteit en gebouwen van het Facilitair Bedrijf.

Uitgangspunt is de basisidee dat gedrag attitudes bepaalt en niet andersom. Doel is personeelsleden naar het juiste gedrag te leiden en er met communicatie en informatie toe te komen dat ook de gewenste attitude gevormd wordt. Vroeger ging men er te eenvoudig van uit dat kennis automatisch leidt tot gedragsverandering, terwijl men zich nu rechtstreeks richt op dat laatste. Doel is verder om het plan 'evidencebased' op te bouwen. Acties en interventies worden wetenschappelijk onderbouwd om resultaat te verkrijgen.

De eerste van de twee strategische doelstellingen is het stimuleren van klimaatpositief gedrag met inbreng van gedragsinzichten. Klimaatpositief gedrag moet de norm worden bij de Vlaamse overheid. De doorslaggevende gedragsfactoren zijn: kennis en vaardigheden, motivatie en omgeving. De tweede strategische doelstelling is ambassadeurschap rond de zorg voor klimaat. Om tot deze nieuwe sociale norm te komen wordt er ingezet op sociaal leren en de voorbeeldfunctie van leidinggevend.

Belangrijk voor de eerste doelstelling is het inzicht dat de mens niet altijd rationeel beslist. Veel gedrag is onbewust, volgt vaste patronen en is gebaseerd op (voor)oordelen. Dat gedrag veranderen in de wenselijke richting vereist kennis en vaardigheden, maar ook inspelen op motieven als waarden, emoties, normen, probleembesef en het gevoel een bijdrage te kunnen leveren. Daarnaast speelt de omgeving, met name de fysieke infrastructuur en de culturele en institutionele context, een rol. De interventies om tot klimaatpositief gedrag te komen worden, voordat ze worden uitgerold, altijd eerst uitgetest.

In de tweede doelstelling spelen voortrekkers een belangrijke rol als inspirator en stimulator om tot klimaatpositief gedrag als nieuwe sociale norm te komen. Het ambassadeurschap ontstaat in het delen van ervaringen en in aantrekkingskracht die tot navolging in een netwerk leidt. De totale impact kan nog vergroten door de ambassadeurs zelf met elkaar in verbinding te brengen. Een expliciet mandaat als voortrekker valt te overwegen, maar er is ook ruimte voor spontaan engagement.

Het plan bevat een lijst van mogelijke acties. De klemtoon ligt op wat aansluit bij de bestaande plannen die reeds werden genoemd. Het komt erop aan op de werkvloer gedragsinzichten over te brengen: de focus ligt op werkgerelateerd gedrag. De minister-president noemt: dienstverplaatsingen, maaltijden, vergaderen, het gebruik van toestellen en kantoorruimte, woon-werkverkeer, opleidingen, data-inzameling, planning en evaluatie.

De regering wil dat alle entiteiten van de Vlaamse overheid deelnemen door bij te dragen tot de initiatieven die uit de klimaatactieplannen voortkomen, dan wel zelf

acties te ondernemen die bijdragen aan het halen van de doelstellingen. Doel is dat alle entiteiten blijvend klimaatpositief gedrag vertonen. De minister-president onderstreept wel de keuzevrijheid die de entiteiten hebben in hun focus op prioriteiten. Belangrijke flankerende maatregelen zijn de genoemde voorbeeld-functie van midden- en topkader, en positieve communicatie.

Het Departement Kanselarij en Bestuur verleent advies over gedragsinzichten. Kennis en ervaring worden gedeeld op een platform. Het departement is regisseur en verbinder, legt niets op maar stimuleert, coördineert en verbindt goede praktijken. Er kunnen instrumenten ontwikkeld worden om gedragsinzichten te laten starten. Verder moet het departement nieuwe initiatieven faciliteren, opvolgen en verspreiden over de hele organisatie.

Op 27 september 2016 werd tijdens een kennisdelingsmoment de bestaande, Nederlandse gedragstoets als een nuttig instrument ervaren, waarmee de deelnemers verder aan de slag konden. In het kader van het raamcontract werd een opdracht gegund aan Tempera. Het zal in 2017 vier workshoptrajecten organiseren, waarin een volledige gedragstoets wordt uitgevoerd voor een thema uit het actieplan voor energie-efficiëntie en een uit dat voor mobiliteit. De eerste worden in het voorjaar uitgevoerd met een team van het Facilitair Bedrijf, de laatste in het najaar met een team van het Vlaams EnergieBedrijf.

Elk traject begint met een eerste sessie, waarin voor een specifiek probleem wordt onderzocht wat gewenst en ongewenst gedrag is en welke gedragsfactoren meespelen. In de tweede sessie wordt daarna gezocht naar oplossingen om tot gewenst gedrag te komen. De gedragsinterventies worden daarop in de praktijk getest. Met de genoemde kernspelers worden ook prioritaire acties bepaald, die goed afgebakend zijn en waaruit geleerd kan worden om ze daarna breder uit te dragen.

Verder kondigt de minister-president voor 2017 een gedragsinterventie op zijn eigen kabinet aan, in samenwerking met de Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven), waaruit een voorstel van actieplan moet resulteren. Hetzelfde zal gebeuren in het Boudewijngebouw en in het nieuwe Vlaams Administratief Centrum (VAC) Brussel. Hij ziet 2017 als een beginjaar om de entiteiten vertrouwd te maken met de gedragswetenschappen. Er wordt daartoe communicatie uitgewerkt over de hele organisatie aan de hand van onder meer video, animaties en infografieken. Tot slot komen er zeven leertrajecten om het draagvlak en de efficiëntie van het beleid te verhogen aan de hand van zeven hefbomen voor gedragsverandering.

2. Bespreking

2.1. Tussenkomen van de leden

Bruno Tobback juicht het actieplan op zich toe, met name de doelstellingen, al heeft hij vragen bij sommige instrumenten. Hij vat wat voorligt samen als een document dat iedereen vraagt zijn best te doen. Een concrete stand van zaken sinds 2005 en tussentijdse doelen om de tegen 2030 gewenste reductie van 40 percent te halen ontbreken. Het kan toch niet zo moeilijk zijn om bijvoorbeeld de evolutie van het voertuigenpark en zijn CO₂-uitstoot op te nemen? Helaas blijft het bij het formuleren van vrijblijvende ambities, wat het lid 'gemakkelijk' noemt. Hij roept op om concreter te worden en de ambtenaren precies te zeggen wat van hen verwacht wordt en hoe de resultaten zullen gemeten worden. Daar komt bij dat het genoemde percentage volgens hem niet volstaat om de doelen te halen. Wordt de lat niet te laag gelegd, ook in vergelijking met andere sectoren?

Ook de fractie van *Koen Van den Heuvel* vindt dat het actieplan past in de klimaataanpak van de Vlaamse overheid van de laatste jaren en herinnert daarbij aan de resolutie van november 2016 betreffende een sterk Vlaams klimaatbeleid (*Parl.St.* VI.Parl 2016-17, nr. 992/2). Volgens hem staan er wel degelijk becijferde reductiedoelen in, maar hij erkent het belang van permanente opvolging en de noodzaak van een degelijk startpunt. Verder is het belangrijk dat de overheid haar voorbeeldfunctie erkent.

Daarop informeert hij naar de inhoud van Gedragtoets 2.0. Is dat een nulmeting? Van de proefopstellingen gaf de minister-president al voorbeelden. Het lid treedt het belang van energiezuinig rijden tijdens dienstverplaatsingen bij, maar vindt weinig terug over vergroening van het Vlaamse wagenpark. Slechts een kleine 20 percent van de kabinetswagens is thans elektrisch of hybride. Kan op dat vlak geen sterker voorbeeld gegeven worden, net zoals in het participeren aan autodeelsystemen? Waarom wordt tot slot bij maaltijden naast de inzet op vegetarische producten niet de korte keten van lokale productie vermeld?

Johan Danen noemt de nota heel interessant. Zij maakt als eerste gebruik van gedragswetenschappen om gedragsverandering teweeg te brengen. Het lid treedt de analyse bij over rationaliteit, gedragspatronen en vooroordelen, al wil hij wel vernemen of het gewenste gedrag ook geoperationaliseerd wordt in concrete doelstellingen. Hoe ziet hij de evaluatie concreet en vermijdt hij dat ze louter voor de vorm wordt uitgevoerd en niet tot gedragsverandering leidt? In dat verband informeert hij ook naar de tussentijdse doelstellingen op weg naar 2030.

Lieve Maes, die eveneens vindt dat het plan er goed uitziet, wil weten hoe de minister-president de opvolging ziet. Komt hij met tussentijdse besluiten of is het de bedoeling dat de commissie hem erover ondervraagt? Worden interessant bevonden maatregelen als voorbeeld gesuggereerd aan andere entiteiten?

De fractie van *Willem-Frederik Schiltz* denkt dat het nuttig is dat ook de overheid een modern middel als gedragssturing gebruikt, want dat is vaak efficiënter dan opgelegde normering. De spreker juicht de aanwending voor de klimaatdoelstellingen bij de Vlaamse overheid dan ook toe. Hij herinnert aan de conceptnota voor nieuwe regelgeving betreffende de introductie van nudging in Vlaanderen waarvan zijn collega Freya Saeys initiatiefnemer was (*Parl.St.* VI.Parl 2014-15, nr. 380/1-3).

Anders dan sommige collega's vindt hij achttien pagina's over 'zijn best doen' wel degelijk interessant. Wat dat is, is immers niet voor iedereen duidelijk. Hij is het wel eens dat de gedragswetenschappen niet voor glorificatie mogen dienen maar wel voor concrete, gevalideerde methoden moeten zorgen. Hij suggereert buitenlandse voorbeelden te bekijken en een beroep te doen op gedragswetenschappers, zoals de federale overheid vorig jaar deed met gedragseconoom Jan-Emmanuel De Neve van de Universiteit van Oxford, voor de herformulering van fiscale aanmaningen. Hij pleit er dan ook voor dat het Vlaams Team Gedragsinzichten nauw contact houdt met de academische wereld. Het accent mag niet alleen op communicatie liggen, onderstreept hij. Er is ook een gemeenschappelijk belang omdat onderzoekers op zoek zijn naar testgevallen waarover ze later kunnen publiceren, vult hij nog aan.

Tot slot informeert hij of 'randomized control trials' of willekeurige steekproeven zullen worden gebruikt om er zekerheid over te verkrijgen dat veralgemening zinvol is. Niet elke vorm van gedragssturing kan immers collectief uitgerold worden.

2.2. Antwoord van de minister-president

Minister-president *Geert Bourgeois* bevestigt dat een stand van zaken belangrijk is. Het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) heeft alvast voor alle gebouwen een nulmeting opgevraagd. Het effect van gedragsverandering op zich is echter moeilijk te meten, omdat ook tegelijk wordt geïnvesteerd in energiezuinigheid door bijvoorbeeld isolatie. Hij is echter wel zinnens om te vragen er werk van te maken, verzekert hij. Voor compleet nieuwe gebouwen als VAC Brussel ligt dat natuurlijk anders. Zelf geeft hij het voorbeeld van de verborgen opstelling van trappen, die contrasteert met de frontale zichtbaarheid van liften, wat om een bepaalde vorm van toeleiding vraagt.

Voor de opvolging lijkt jaarlijkse rapportering in de beleidsbrief hem het beste, tenzij er tussendoor al interessante vernieuwingen zijn. Gedragstoets 2.0 is de Nederlandse naam. Het belangrijkste is dat het beleid zeer goed vertaald wordt. Voor energiezuinig rijden komen er nog strengere normen in een nieuwe omzendbrief. Hij nuanceert wel dat men kabinetten niet mag beoordelen op hun bestaande wagenpark. Er zijn maar om de zoveel tijd nieuwe aankopen. Zijn eigen kabinet wil wel met een milieuvriendelijker auto rijden in de stad maar heeft er geen geld voor. Eventueel kan men kijken naar een interessante tweedehands, maar voor volledige vervanging zijn er dus geen middelen. Het feitelijk rijgedrag is thans zeer uiteenlopend, geeft hij toe.

Wat de maaltijden betreft, zit de korte keten bij zijn weten reeds in de nota en in het beleid van Facilitair Management, maar hij laat dit controleren. Hij bevestigt nogmaals dat tussentijdse evaluatie mogelijk moet zijn. Er zullen wel wetenschappelijke methodes zijn om (gedragswijziging door) gedragssturing te meten, vermoedt hij. Hij verzekert dat er wetenschappelijke begeleiding komt en noemt bewegingsspecialisten en gedragswetenschappers. Een dergelijke onderbouwing acht hij evident. Het moet meer zijn dan alleen communicatie, erkent hij.

2.3. Replieken

Bruno Tobback wijst erop dat de willekeurige steekproeven die de heer Schiltz suggereert, evengoed als wat hijzelf vroeg tot doel hebben na te gaan of iets nut heeft. Anders kan men mensen niet overtuigen dat ze iets moeten doen. Hij wil niet negatief doen over het plan, maar waarom wordt er niet gedacht aan benchmarking met andere organisaties? De Vlaamse overheid zou immers te allen tijde moeten kunnen aantonen dat zij de beste van de klas is voor de normen die zij oplegt aan andere organisaties en actoren, of het nu over verplaatsingsgedrag dan wel over milieuvriendelijke kantoren gaat. Nagaan of we ons best doen, kan door te zien hoe we ons verhouden ten opzichte van de beste voorbeelden, al dan niet met een willekeurige steekproef. Dat zou bijkomend ook motiverend kunnen werken.

Willem-Frederik Schiltz vult nog aan dat men naast de inzet van wetenschappers inderdaad ook aandacht moet hebben voor goede praktijken in het buitenland. Verder kijkt hij uit naar de implementatie.

Minister-president *Geert Bourgeois* belooft na te kijken of wat de heer Tobback voorstelt, mogelijk is. Exact vergelijkbare organisaties zijn altijd moeilijk te vinden. Hij wijst er bij wijze van voorbeeld op dat meer dan 90 percent van het personeel met het openbaar vervoer komt. Dat komt door beleidsmaatregelen zoals de ligging van de administratieve centra en de beperking van het aantal parkeerplaatsen. Ook voor nieuwe gebouwen behoort de Vlaamse overheid tot de absolute top, niet alleen voor het e-peil maar voor het hele concept. Facilitair Management speelt een voorbeeldrol bij het milieuvriendelijke gebruik van eigen producten.

Maar hij is het helemaal eens dat men benchmarking moet aandurven. In het team zit iemand die al bezig was met dit thema bij de EU. Hij bevestigt dat bij de uitwerking moet gekeken worden naar de aanpak, de monitoring en de resultaten in het buitenland, ook al is gedrag moeilijker meetbaar dan bijvoorbeeld energieverbruik op zich. Hij neemt de elementen die de commissie aanbracht, mee. Hoe dan ook is 2017 een startjaar, maar er zal dus ook gekeken worden of een nulmeting mogelijk is, herhaalt hij, met een verwijzing naar zijn eerdere bedenkingen daarbij.

Paul VAN MIERT,
voorzitter

Paul CORDY,
verslaggever